

quia, quod quis facit per alium, per se censetur fecisse. Nec refert, quod famulus sit haereticus; hic enim cum sit subditus Ecclesiae, etiam tenetur ejusdem legibus, imo respectu famulorum haereticorum saepe majus est peccatum propter scandalum, dum herus catholicus nulla habita ratione festi de laboribus servilibus magis sollicitus est, quam de cultu divino. Famulis quidem infidelibus juxta probabilem sententiam *Dianae* injungere licet die festo labores, quia Ecclesiae non sunt subditi: in praxi tamen suadenda est contraria *Tamburini*, quod id non liceat, quia domino jubenti moraliter imputatur labor, et inhonoratio diei. Vide dicta n. 209. et *La Croix* hic n. 579. Ibidem n. 581. contra *Sanch.*, *Bonac.*, *Palao* cum *Arsdekin* ait, a mortali non esse excusandum dominum, qui die dominica sex famulis mandat, ut singuli una hora laborent. Si sex horis successivis perficeretur labor, utique non videtur excusandus dominus a gravi peccato, quia mandando faceret ut dies dominica notabiliter inhonoraretur: si vero una, eademque hora a sex famulis perficeretur, probabiliter non nisi venialiter peccaret.

628. III. Praeter ea, quae ex dictis requiruntur ad hoc, ut labor alias servilis sit licitus die festo, tria adhuc sunt observanda. 1. Ut peragatur sine scandalo. 2. Ut, si fieri possit, peragatur pridie, aut differatur. 3. Si causa excusationis manifesta sit, non opus est dispensatione: secus si dubia sit excusatio. Denique opus, quod die festo licitum est, v. g. scribere, studere, musico instrumento ludere, juxta *Sylv.*, *Cajet.* etc. per hoc non fit illicitum, quod fiat lucri, aut recreationis causa; quia lucrum non facit opus esse servile, sicut e contrario opera servilia propterea non cessant esse talia, si fiant sine lucro aut mercede.

629. IV. Pingere probabilis non est servile, adeoque nec prohibitum die festo, ut ait *Laym.* l. c. cum *Medina*, *Lopez* et aliis; quia pingere perinde ac scribere tantum consistit in ducendis lineis ac figuris. Etsi vellemus probabilem contrariam sententiam *Suaresii*, *Bonac.*, *Palao*, suadere, consuetudine obfirmata praxis resisteret; colores vero ad pingendum necessarios terere servile est, adeoque die festo illicitum. Idem judicat *Laymann* de typographis, quod licitum sit characteres ordinare, illicitum vero imprimere chartae, quod mere servile censetur.

630. V. Saltem per consuetudinem licitum est die festo venari, aucupari, piscari, si fiat sine magno strepitu et apparatu, quo retia, aliaque necessaria aptantur, et ad sylvas, vel piscinas deportantur. *Laym.* l. c. n. 6. Pariter consuetudine passim tolerata, barbitonsores excusantur a peccato, barbam radendo, et venam secando diebus festis. Nihilominus pessima consuetudine introducitur, ut toto tempore matutino diei dominicae laborent barbitonsores, laniones, pistores, et praecipue capillamentorum fictorum concinnatores, quibus vel unicum Sacrum nimis longum videtur, quin per totum annum vel unice intersint concioni.

CAPUT IV. De quarto praecepto Decalogi.

§. I. Praenotanda.

Hactenus egimus de iis, quae pertinent ad dilectionem Dei; nunc agemus de praeceptis secundae Tabulae, continentibus, quae spectant dilectionem proximi: inter quae primum locum tenet secundum ordinatam charitatem illud Exodi 20. v. 12. *Honora patrem tuum, et matrem tuam, ut sis longaevus super terram, quam Dominus Deus tuus dabit tibi.* Parentum nomine primario hic intelliguntur ii, ex quibus aliquis secundum carnem est genitus, secundario Ecclesiae praesides et pastores. Tertio Magistra-

tus saeculares. Quarto omnes illi, qui aliorum curam gerunt, quales sunt tutores, curatores, heri, magistrati, et instructores.

§. II. Principia generalia de quarto praecepto.

631. *Principium I. Vi praecepti quarti liberi tenentur exhibere parentibus amorem, obedientiam, et reverentiam*, ita ut si notabilis horum sit defectus in re gravi, mortaliter peccetur. *Primo tenentur amare* parentes amore tum interno, hoc est, iis bene velle, eos non odisse; tum externo, omne malum et injuriam notabilem a parentibus propulsando, etiam externa benevolentiae signa eis exhibendo, in necessitate constitutis subveniendo etc. idque non tantum ex charitate omnibus debita, sed ex justitia speciali, quae vocatur pietas. Haec obligatio lumine naturae nota est, ideoque graviter peccant liberi, qui *deliberate et serio* atque in materia *notabili* quovis affectu pravo, v. g. odio, malevolentia, gravi indignatione feruntur in parentes. Hinc Exodi 21. v. 16. *Qui maledixerit patri suo, vel matri, morte moriatur.* Peccant quoque graviter, si parentibus in gravi necessitate sive corporali, sive spirituali existentibus non subveniant: si non impleant eorum testamenta et legata, ex supposito quod haeredes sint: si grave malum, v. g. mortem optent. Vide propos. 14. et 15. ab *Innoc. XI.* damnatas. *Navar.*, *Regin.*, *Babenst.* t. 5. d. 5. a. 1.

632. *Secundo*, tenentur filii obedire parentibus in omnibus licitis et honestis ad eorum curam pertinentibus, adeo ut omnis inobedientia et contumacia contra *expressa, seria ac justa* mandata parentum sit peccatum grave ex genere suo, v. g. si filius non obediat parentibus praecipientibus, ut vitet hanc vel illam pravam conversationem, ludum prohibitum etc. *Sporer* t. 3. in 4. praecept. c. 5. n. 12. cum *Toledo*, *Marchand*, et *commun.* Hanc obedientiam inculcat Apostolus ad Ephes. 6. *Filii obedite parentibus vestris in Domino, hoc enim justum est.* Obligationem gravem indicat Ecclesiasticus c. 3. v. 2. *Judicium patris audite filii, et sic facite, ut salvi sitis.* Gravitas inobedientiae exprimitur ad Rom. c. 1. v. 30. item 2. ad Timoth. 3. v. 2. Vide Deut. 21. a. v. 20. Excusat a gravi peccato *levitas materiae*; nam praeceptum in re levi, vel indifferenti communiter non obligat graviter: idem dicendum de consilio tantum, secluso contemptu formali parentis. Saepe etiam excusat inadvertentia et juvenilis quaedam incuria, quae caret malitia formali et contemptu; si tamen ordinarie et saepissime filius agat contra praeceptum patris, tunc accederet virtualis contemptus et pertinacia, quam sub gravi obligatione tenetur corrigere. *Marchant.* Dixi, *in omnibus licitis et honestis*: sicut enim pater inhonesta et a Deo prohibita non potest praecipere; ita nec filius talia praecipienti potest obedire: *Obedire enim oportet Deo magis, quam hominibus.* Act. 5. v. 29. Sic debent filii odisse parentes juxta praeceptum Christi Matth. 10. v. 37. Lucae 14. v. 26. Hinc patri praecipienti, ut filius furetur, obediendum non est.

633. *Tertio*, tenentur liberi parentibus exhibere reverentiam tum internam, tum externam. *Reverentia interna* in eo consistit, ut filius cognoscat parentes tanquam superiores, et inde timorem reverentialem erga eos habeat. *Externa* sita est in verbis, signis et factis. Hinc Eccli. 7. v. 9. *In opere et sermone et omni patientia honora patrem tuum.* Contra hanc obligationem graviter, vel leviter pro ratione materiae quatuor modis peccant filii. 1. *Verbo*, qui duris, asperis, inurbanis verbis, contumeliis, maledictionibus parentes praesentes, vel absentes afficiunt. 2. *Signo*, qui iis illudunt risu, subsannatione, juxta illud Prov. 30. v. 17. *Oculum, qui subsannat patrem ... effodiant eum corvi de torrentibus et comedant eum filii*

aquilaë. Juxta Navarr., Tol., Filiuc., graviter peccant ii, qui evecti ad dignitates, vel divites facti, parentes *ex superbia* despiciunt, abnegant, nosse recusant, vel erubescunt etc. Secus si id fiat non ex contemptu ac superbia, sed ob justam causam, v. g. ad vitandum grave incommodum, quod filius incurreret ex eo, si parentes noscerentur: nihilominus deberet in corde retineri debitus reverentiae et amoris affectus. 3. *Facto* peccant graviter filii, qui parentes deliberate, et cum sufficienti advertentia etiam leviter verberant. Exodi 21. *Qui percusserit patrem suum, aut matrem, morte moriatur.* Imo qui levant brachium, vel instrumentum ad percutiendum, percussione etiam non secuta, nisi forte brachium suum filius attollat ictus declinandi causa, ut ait *Gobat*, Vide p. 2. de cas. reservatis. Item peccat graviter, qui patrem accusat in judicio sive criminaliter, sive civiliter; hoc enim omni lege prohibetur, sicut et testem agere contra eos. *Excipe* casum laesae majestatis divinae per haeresin, vel humanae per conjurationem in Principem, vel per prodicionem: licet tamen filio simpliciter implorare officium judicis, si a patre injuste sit laesus, v. g. alimentis privatus. *Babenst.* l. c. n. 14. cum *Sayr., Filiuc. et Comm.* 4. *Defectu* peccatur, quando filius consueta juxta morem patriae reverentiae signa studio non exhibet, v. g. non assurgit, non salutatur, caput non detegit. In his saepe inadvertentia secluso pravo affectu excusat a peccato gravi: ideoque Confessarius poenitentem examinare debet, utrum ejusmodi defectus processerit ex maligno affectu, odio, vel contemptu, sic enim foret grave peccatum. Verbo: *Maledictus, qui non honorat patrem suum et matrem, et dicit omnis populus: Amen.* Eccli. 3. v. 16. Huc pertinent illi filii vel filiae, quae invitis parentibus, absque justa causa, ex malitia parentes deserunt, et malunt servire alienis, quam subditi esse parentibus. *Quam malae famae est, qui derelinquit patrem, et est maledictus a Deo, qui exasperat matrem.* Eccli. 3. v. 18. Denique huc pertinent filii fures: nam *qui subtrahit aliquid a patre suo et a matre, et dicit hoc non esse peccatum, particeps homicidae est.* Prov. 28. v. 24.

634. *Principium* II. Jure divino et naturali tenentur parentes filios amare et educare. Utrumque natura docet bruta ipsa, quae foetus suos diligunt, eisque necessaria conquirunt ad vitam conservandam. *Amor* debitus obligat parentes, ut filiis bene velint. Idem excludit omne odium, aversionem, rancorem etc. Hinc parentes peccant graviter, qui liberos gravi et injusto odio prosequuntur, iis serio (ut eveniant) gravia mala imprecantur, in gravi necessitate non succurrunt. *Educatio* duplex est, corporalis et spiritualis. *Educatio corporalis* exigit triplicem providentiam a parentibus, scil. providentiam *vitae, victus, et status*: h. e. *Primo* tenentur parentes ab ipso conceptu sedulam prolium curam gerere et avertere id, quod proli vitae obesse possit. *Secundo*, procurare ea, etiam spuriis, quae necessaria sunt ad victum, et vestitum statui et conditioni suae congruum. *Tertio*, ita educare eos, ut honeste secundum statum suum aliquando vivere possint. *Ad educationem spiritualem* requiritur *primo Doctrina*, ut parentes vel per se, vel per instructores erudiant filios in bonis moribus, observatione mandatorum Dei, in fide et omnibus ad salutem necessariis: *Filii tibi sunt, erudi illos, et curva illos a pueritia illorum.* Eccli. 7. v. 25. . . *Secundo* requiritur *exemplum*, scil. ut parentes filiis bono exemplo praeeant, et caveant pravo exemplo eis occasionem praebere ruinae. Recte *S. Hier.* in epist. ad Laetam ait: *Mementote vos parentes magis exemplo docere filios, quam voce.* *Tertio*, requiritur *corruptio*, ut parentes serio, sed discrete et prudenter, sive fortiter et suaviter emendent peccata liberorum. Unde monet Apostolus ad Ephes. 6. *Et vos, patres, nolite ad iracundiam*

provocare filios vestros, sed educate eos in disciplina et correptione Domini. Noli subtrahere a puero disciplinam: si enim percusseris eum virga non morietur. Tu virga percutes eum, et animam ejus de inferno liberabis. Prov. 23. v. 14. NB. Virga corrigendi sunt filii, non blasphemis, et imprecationibus. Praesertim autem *super filiam luxuriosam confirma custodiam: ne quando faciat te in opprobrium venire inimicis.* Eccli. 42. v. 11. Unde rationi sui officii illi parentes peccant graviter, qui filios in necessariis ad salutem nec ipsi per se instruunt, nec ab aliis instrui curant: item qui ex indulgentia nimia vitia prolium corrigere notabiliter negligunt, aut permittunt filios vel filias frequentare suspecta consortia. Pariter peccant graviter parentes, qui nimia severitate utuntur, minimos errores gravissimis verberibus, et imprecationibus frequenter puniunt; unde filios stupidos reddunt, variis morbis per totam vitam subjectos. Addit *Sporer* l. c. n. 46. omnium consensu illos peccare graviter, qui filios vel filias contra voluntatem cogunt vel ad ingrediendam religionem, cum vellent nubere; vel ad matrimonium ineundum, cum vellent religionem ingredi etc. Vide *Trid.* sess. 25. c. 18. de Regular.

§. III. Resolvuntur Casus.

CASUS I. De obligatione liberorum erga parentes.

Benno filius discolus se accusat 1. *Odio habui parentes, irreverens erga illos fui quotidie.* 2. *Aliquoties eos ad gravem iram commovi.* 3. *Rixas seminavi inter eos revelando ea, quae mater de patre absente ignominiose dixerat.* 4. *Denique matrimonium contraxi invitis parentibus.*

635. Q. I. Quid judicandum Confessario, si poenitens in genere se accusat odii, irreverentiae vel inobedientiae erga parentes. R. Observanda est aetas et indoles poenitentis: de parvulis plerumque supponi potest, eos non graviter deliquisse ex defectu advertentiae, plerumque tamen peccant venialiter: si vero notabilem aetatem attigerint, et audacioris sint indolis, interrogandi sunt de modo irreverentiae et de materia, quae a parentibus imperata fuit, an fuerit leve tantum opus praeceptum, tunc leviter deliquerunt; an vero materia gravis, vel actio gubernationi domesticae valde utilis aut necessaria, et tunc graviter deliquissent. De odio inquirendum, an fuerit levis tantum, et brevis aversio animi, quod esset peccatum veniale; an vero deliberate vel animo, vel verbis gravia mala imprecati sint: sic foret grave peccatum. *Herzig.* c. 4. a. 10. n. 295. Vide dicta n. 633. sub finem.

636. Q. II. Quid judicandum de eo, quod Benno ad iram commoverit parentes. R. Si id factum sit praeter voluntatem Bennonis, ob errorem vel delictum ex levitate tantum commissum, leviter tantum peccavit: si vero studiose ad iram provocarit, pertinaciter et deliberate resistendo, verbis asperis et contumeliosis parentes afficiendo, peccavit graviter; quia hoc directe est contra debitam reverentiam, et juste parentes inde se graviter offensos fuisse conqueruntur, ac valde contristantur.

637. Q. III. Quomodo Benno peccaverit rixas seminando inter parentes. R. Si factum fuerit ex levitate puerili, nec intenderit secuturas rixas, a gravi peccato excusari potest. Secus si vel positive rixas intenderit, vel eas facile praeviderit; hoc enim officium diaboli, non Christiani, multo minus probi filii est erga parentes.

638. Q. IV. An Benno graviter peccaverit contrahens matrimonium invitis parentibus. R. Si contraxerit cum indigna, item si praeviderit praeter dissensionem parentum alia gravia mala sequi, v. g. publica scandala,